
СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 37.017:502

DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2020.eco.6-33.25>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МЕТОДИЧНОГО КОНТЕНТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Лазебна О.М., Волошина Н.О.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, 02000, м. Київ

Voloshynanatali@gmail.com, olga.lazebnaya@gmail.com

У роботі викладені результати досліджень, присвячені питанням становлення екологічно компетентної особистості відповідно до соціальних запитів сьогодення. Методичний контент екологізації суспільства передбачає використання арсеналу, здатного забезпечити формування активного, дієвого, компетентного суб'єкта соціуму майбутнього.

Ефективна реалізація дистанційного навчання студентів, задоволення їхніх освітніх потреб, доступ до якісного професійного контенту потребують належної підготовки професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти. Такий формат надання освітніх послуг має свої особливості, які базуються на основі сучасних педагогічних, інформаційних та комунікаційних технологій і вимагають прискорення реформування системи вищої освіти в Україні.

Використання для освітнього процесу дистанційного простору Moodle у підготовці екологів дає можливість створювати навчальні курси з фахових дисциплін, завантажувати інформаційні матеріали, отримувати online-консультації, надсилати виконані завдання, проходити тестові контролю та оцінювати діяльність студентів в електронному журналі. У процесі викладання різних предметів і спеціальних дисциплін у ЗВО викладач насамперед орієнтується на специфічний контент, бере до уваги нормативно-правові документи, регламенти, які диктують необхідні програмні результати внаслідок освоєння курсу, добирає методологію подачі матеріалу.

Соціальні мережі як методичний інструментарій екологізації суспільства в сучасних умовах є ефективним засобом наукової, творчої та виховної роботи зі студентами в аспекті проведення конкурсів, дискусій, відкритих форумів для обговорення актуальних екологічних проблем, що дозволяє виявляти ініціативу та свободу вибору проблемної теми і її змістовне наповнення в аспекті студентського життя. *Ключові слова:* екологічна освіта, екологічна компетентність, фахова компетентність, екологічна культура, навчально-виховний процес, дистанційне навчання.

Current trends in methodological content of environmental education. Lazebna O., Voloshyna N.

The paper presents the results of research on the issues of becoming an environmentally competent person in accordance with the social demands of today. The methodical content of the greening of society involves the use of an arsenal that can ensure the formation of an active, effective, competent subject of society of the future.

Effective implementation of distance learning of students, meeting their educational needs, access to quality professional content requires proper training and readiness of the teaching staff of higher education institutions. This format of providing educational services has its own features, based on modern pedagogical, information and communication technologies and require accelerated reform of the higher education system in Ukraine.

The use of remote space Moodle in the training of environmentalists allows you to create training courses in professional disciplines, download information materials, receive online consultations, send completed tasks, take tests and evaluate student activities in the electronic journal. In the process of teaching different subjects and special disciplines in free economic education, the teacher takes into account the specifics of the subject, compliance with the standard, but can also expand some sections of the program and reduce others using different teaching methods.

Social networks, as a methodological tool for greening society in modern conditions is an effective means of scientific, creative and educational work with students in terms of competitions, discussions, open forums to discuss current environmental issues, which allows initiative and freedom to choose the topic and its content in the aspect of student life. *Key words:* ecological education, ecological competence, professional competence, ecological culture, educational process, distance learning.

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження до світового простору. Цей процес супроводжується історичними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Зміст освіти збагачується новим процесуальним умінням, розвитком здібностей оперування інформацією, творчим

вирішенням проблем науки та ринкової практики з акцентом на індивідуалізацію освітніх програм.

Екологічна педагогіка, освіта як цілісне культурологічне явище, яке включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складника національного і громадянського виховання усіх верств населення України [3; 4].

Актуальність дослідження. Нині актуальною є потреба в реалізації екологічного концепту у формувальних процесах становлення особистості як майбутнього учасника розбудови суспільства, яка орієнтується на утвердження соціальних запитів євроінтеграції, векторного розвитку принципів «сталого розвитку» в усіх сферах життя людини. Досягнення реальних результатів можливе шляхом екологізації суспільства. Доцільною нині є просвітницька діяльність громадських екологічних організацій. Екологізація освітнього процесу передбачає використання методичних прийомів екологічного змісту на всіх етапах предметного циклу. Фахівці-екологи повинні володіти арсеналом подачі контенту екологічного змісту для усіх верств населення і соціального статусу.

Предметом екологічної педагогіки є проблема екологічного виховання та освіти, а предметом екології культури – проблема впливу природи на культуру, у вузькому розумінні – питання збереження культурного середовища.

Мета дослідження – пошук методичного контенту екологізації суспільства шляхом висвітлення можливостей використання деяких методичних прийомів у формуванні екологічно ціннісних характеристик особистості серед студентської молоді.

Методика досліджень передбачає аналітичний огляд з метою виділення категорії «екологічна компетентність» у культурологічному контексті та фаховій підготовці еколога. Узагальнення поняття дозволило застосувати методи дистанційного навчання у процесі формування інформаційної компоненти як теоретичного підґрунтя для розвитку екологічної компетентності у студентів. Творчий підхід у поєднанні з використанням мультимедіа забезпечує виховний потенціал формувального процесу екологічних ціннісних характеристик особистості.

Виклад основного матеріалу. Як складник Національної системи екологічна освіта ґрунтується та функціонує на основі чинного законодавства про освіту та Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року [1].

Мета екологічного виховання та освіти в галузі навколишнього середовища впливає із сучасного розуміння їх сутності, визначеної колективними зусиллями фахівців багатьох країн світу, специфіки професійної орієнтації закладів вищої освіти. Вона досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Концептуальні підходи екологічної освіти і виховання складають суть робіт низки дослідників: В.П. Андрущенко, О.М. Заблоцької, Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.М. Титаренко, Л.В. Юмашева та інших. Враховуючи швидко змінювані тенденції розвитку суспільства, проблема залишається актуальною та набуває нових акцентів, що потребує змін методологічних підходів, здатних забезпечити фор-

мувальні процеси ціннісних характеристик особистості, у тому числі й екологічних.

Значення екологічного виховання і освіти та формування високоморального ставлення до навколишнього середовища особливо зростає нині, коли матеріалізовані сили знань уже зрівнялися, а у багатьох випадках навіть перебільшують сили природи. Необхідно, щоб інтелектуальний потенціал людини, її моральні якості розвивалися в унісон із технічною могутністю.

Екологічна компонента в освіті повинна тільки пояснювати ті чи інші особливості взаємодії певних наук із довкіллям. Головна мета полягає не лише у формуванні відповідної екологічної свідомості. Необхідним є формування особистої відповідальності за стан природного середовища, що виникає лише за умов зростання моральності людини, за умови ненасильницької боротьби з агресивно-споживацькою ідеологією та відмовою від співробітництва з олігархічним класом. Екологічна компонентна в освіті за допомогою різних засобів може формувати такі глобальні риси особистої свідомості, за допомогою яких людина буде здатна дійти певних висновків, зробивши їх взірцем для власної поведінки:

- перехід від агресивно-споживацької цивілізації до альтернативного типу споживання ресурсів, визначальною рисою якого буде розкриття глибинних потенцій буття людини замість нарощування потреб;
- самообмеження потреб, яке повинно ґрунтуватися не на змушенні, а на вільному волевиявленні індивідів;
- формування структури цивілізованої особистості та способу її життя [5].

У зв'язку з тим, що у світі склалася кризова екологічна ситуація, назріла об'єктивна потреба в зміні парадигми загальної освіти та її екологічних складників. Знання, які здобувається як поступове, а іноді й стихійне явище, не детерміноване соціально-екологічними змінами, стають недостатніми для глибокого розуміння та управління складною системою «людина-природа».

Освітня мета передбачає формування фізичного, психічного та духовного здоров'я людини і всього суспільства [3]. Ціннісні орієнтири особистості безпосередньо визначатимуть і ступінь культурного розвитку людини й суспільства. Нині актуалізується потреба в методологічному доробку щодо способів впливу на почуття людей, їх свідомість, погляди і уявлення. Увага приділяється навчально-виховному процесу, який забезпечує достатньою інформаційною базою слухача та відповідає сучасним потребам щодо можливостей особистісного зростання в умовах контексту розбудови держави.

Підготовку спеціалістів у галузі екології нині здійснюють у різних навчальних закладах. Наша країна має гостру потребу у фахівцях такого профілю, оскільки екологічні проблеми все більше погли-

блюються, а вирішувати їх у змозі лише висококваліфіковані фахівці-екологи. Однак бути кваліфікованим фахівцем у своїй галузі не досить, особливо для еколога. Саме для нього основним завданням є формування особистості, а головне у вихованні майбутнього еколога – формування його екологічно спрямованої життєвої позиції, яка в майбутньому впливатиме на ефективність професійної роботи, на екологічну культуру та особистісну екологічну діяльність, на участь у виконанні зобов'язань перед суспільством як із захисту довкілля, так і самої людини [4].

Одним із суб'єктивних факторів, які гальмують створення системи неперервної екологічної освіти, є те, що на практиці не завжди використовуються наявні для цього можливості. Хибною є позиція, відповідно до якої основне навантаження з екологічної освіти повинно здійснюватися тільки в процесі викладання окремих дисциплін. Провідним є положення про те, що в основу досягнення головної мети екологічної освіти покладена інтеграція усіх навчальних предметів, оскільки в кожному із них закладено власний екологічний потенціал: вивчення загальноосвітніх дисциплін суспільства, соціальний характер всесвітнього руху на захист навколишнього середовища, ставлення суспільства до природи, шляхи впровадження науково-технічного прогресу й оптимізації взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Реалії сьогодення потребують спрямованості на дієве контентне освітнє середовище щодо формування впливу пов'язаних між собою складників: екологічної компетентності, екологічного мислення та екологічної діяльності людини на всіх рівнях суспільного буття. Так, екологічну компетентність можна визначити як інтегрований результат навчальної діяльності студентів, який насамперед формується завдяки опануванню змісту предметів екологічного спрямування і набуттю досвіду використання екологічних знань у процесі вивчення предметів загального і професійного циклів та інформаційних технологій, а її структуру – як сукупність мотиваційного, інтелектуального та діяльнісного складників [6; 7].

Аналіз сучасної екологічної освіти у ЗВО дозволив виявити певну суперечність, сутність якої полягає в тому, що формування екологічної компетентності має загально-педагогічний, соціокультурний статус і вимагає комплексного підходу, тоді як реалізація зазначених завдань звужена до предметно-центричного формату в межах курсу екології. Вона обмежується теоретичною підготовкою, відірваною від практично-професійної, конкретної екологічної діяльності у професійній сфері і побуті [3].

Формування екологічної компетентності студентів є неперервним процесом їх постійного включення в екологічну діяльність шляхом отримання досвіду участі у практичних заходах зі збереження та покращення

стану довкілля, розвитку екологічно значимих особистісних якостей (гуманність, емпатійність, бережливість) на основі використання технології активного навчання [7; 8]. Особистісно орієнтований підхід передбачає об'єктивізацію індивідуальних здібностей, здатності й можливості реалізації здобутого інформаційного контенту, він дозволяє варіювати механізми традиційного та інноваційного підходів у досягненні певної навчально-виховної мети.

Планування та проведення студентських конференцій сприяє набуттю вмінь логічного викладу здобутої інформації, дає можливість розвивати комунікативні компетенції особистості. Кафедра екології НПУ імені М.П. Драгоманова щорічно проводить тематичні студентські конференції, коли підготовка й організація заходу здійснюються нарівні студентським активом та викладачами, а результати роботи оприлюднюються на сайті факультету природничо-географічної освіти та екології.

Завдання підготовки креативного, мобільно й системно аналізуючого, інформативно обізнаного фахівця окреслюють вимоги до освітнього процесу, мотивують до розробки курсів із застосуванням новітніх методологічних розробок. Важливо подати інформацію найбільш повно й у достатньому обсязі, необхідно використати методичні прийоми, які дозволяють вдало й цікаво подати інформацію та сприяють творчому процесу мислення студентів щодо пошуку альтернатив вирішення екологічної проблеми.

Враховуючи реалії сьогодення, дистанційна форма навчання превалює в освітньому процесі. В НПУ імені М.П. Драгоманова навчальний процес відбувається за допомогою інформаційної платформи "Moodle". Ця система дозволяє застосовувати прийоми подання теоретичного матеріалу у формі презентації та навчальних відео, що значно розширює можливості сприйняття лекційного контенту.

Методика розробки практичного заняття передбачає систему роботи на трьох рівнях, застосування методичного інструментарію, що максимально дозволить опрацювати матеріал й набути вміння користуватися набутим. Перше завдання спрямоване на оволодіння основним термінологічним словником, що наповнює професійне спілкування майбутнього фахівця. Вставити слова, фрази – нескладне завдання. Водночас потребує від студента роботи з теоретичним матеріалом, освоєнням його. Контроль за рівнем засвоєння здійснюється у формі опитувального тесту, створеного за допомогою інструменту в системі "Moodle" як «тест-пропущені слова».

Друга група завдань потребує розуміння конкретного поняття і подається у вигляді завдання «доповнити схему» чи дати визначення. Понятійно-категоріальний апарат у професійній роботі визначає розуміння правильного використання засвоєних термінів, їх доцільне використання, вказує на рівень фаховості майбутнього працівника. Цей рівень може

бути оцінений системою у вигляді інструменту «тест-відповідності». На цьому етапі респонденти шукають правильні відповіді між поняттями й визначеннями контенту конкретної дисципліни.

Третій рівень методичної розробки завдання потребує не тільки розуміння поняття, достатнього словарного запасу, а й умінь його застосовувати у ситуаційному завданні. На цьому етапі використовується інструмент системи “Moodle” «тест – ессе». Заданий інструментарій дозволяє поставити дискусійне, проблемне, ситуаційне завдання і потребує власної конкретної відповіді. За виконанні під час дистанційного курсу завдання студент отримує бали, які фіксуються в електронному журналі курсу.

Розробка завдань курсу систематизує роботу слухача, сприяє формуванню словникового запасу професійної мови, наповнює понятійно-категоріальний апарат респондента і дозволяє йому оперувати здобутими знаннями.

Проведення конкурсного заходу «Екологічне селфі» цілком відповідає потребам студентської молоді в частині використання сучасного технологічного потенціалу як інструменту щодо вияву позицій, взаємодії з навколишнім середовищем. Тематикою конкурсних робіт обрано проблеми проживання в гуртожитку студентської спільноти в контексті екологічного складника як сфери благополучного існування людини. Метою заходу визначено донесення до громадськості проблеми поводження з відходами, пошук шляхів вирішення у конкретному випадку. Після створення наочної фото-інструкції про те, як правильно утилізувати побутові відходи, відбувається інформування спільноти та розміщення відповідної інформації в соціальній мережі Фейсбук. За цим посилання ви можете детальніше із згаданою фото-інструкцією: <https://www.facebook.com/NPUecology/posts/813908335849096>.

Продовжуючи тематику використання соцмереж як методичного інструментарію екологізації суспільства, було проведено конкурсну програму з метою збору пропозицій щодо створення екологічної реклами. Виконавець потребує навичок роботи

з гаджетами і має здобути інформацію про предмет реклами. Обов'язковим елементом є творчий підхід, який виявляється у довільному виборі тематики роботи, її змістової частини і застосування технології викладу матеріалу. Роботу бажано виконати у світлі проблем студентського життя. Маємо такий приклад виконаного завдання, який доступний за посиланням: <https://fb.watch/22dV5imlky/>. Варто зазначити, що такий інструментарій є надзвичайно цікавим, він спонукає до діяльності, однак потребує певних вмінь і навичок комунікаційного профілю, вмінь працювати з технічним складником.

Головні висновки. Реалії сьогодення вимагають нових підходів до екологічної освіти громадян і нових підходів в питанні підготовки фахівців екологічної галузі. На підставі аналізу інформації з проблеми дослідження можна зробити висновок про те, що екологічна компетентність студентів природничого напрямку є важливою характеристикою, складником їхньої подальшої професійної діяльності. Враховуючи сукупність екологічних знань, уявлень, поглядів, переконань, ідеалів, моральних оцінок студентів відносно навколишнього середовища, природи загалом, які інтегруються в особистісну систему екологічних цінностей, вона є визначальною щодо напрямку життя і діяльності особистості.

Інформатизоване суспільство сприяє пошуку новачій методології викладацької роботи на всіх шаблях освітнього процесу. Використання платформ дистанційного навчання, зокрема системи “Moodle”, дозволяє опрацювати програмний матеріал фахової підготовки майбутніх спеціалістів.

У нормативних документах однією з компетентностей студентів, які вивчають природничі науки, а саме студентів-екологів, є вмінь працювати з мультимедіа та соціальними мережами. Інформатизоване суспільство створює потрібні ресурси методичного забезпечення формування ціннісних характеристик особистості, в тому числі й екологічних. Стосовно інструментарію і засобів формування процесу, то доцільно поєднувати методичні прийоми традиційного та інноваційного контенту.

Література

1. Віртуальна спільнота «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні». Що таке сучасна екологічна освіта в Україні? <http://ecoosvita.org.ua/storinka/shcho-take-suchasna-ekologichna-osvita-v-ukrayini>.
2. Гуренкова О.В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2009. 20 с.
3. Енциклопедія сучасної України. Екологічна освіта. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18681.
4. Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика. К. : Знання України, 2001. 598 с.
5. Некос А.Н. Екологічна освіта та виховання, географічні та педагогічні основи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук: 11.00.04. Харків, 1994. С. 5.
6. Карпенко В.П., Мостов'як І.І., Пушкарьова-Безділь Т.М. Оцінювання сформованості екологічних компетентностей : навчально-методичний посібник. 2017. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 59 с.
7. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 22 с.
8. Юмашева Л.В., Перфилова И.Л., Соколова Т.В. Экологическая компетенция и экологическая компетентность как интегрированный результат экологического образования. *Интернет-журнал ICSE*. 2012. № 7. С. 157–161.